

BATINSKA OPERACIJA

Dogovor Glavnog štaba Vojvodine i Štaba III ukrajinskog fronta o glavnom i pomoćnom mestu forsiranja Dunava

Posle oslobođenja Beograda i Vojvodine jedinice Crvene armije, koje su deystvovalе na ova dva pravca, otpočele su sa pregrupisavanjem snaga radi organizovanja daljih operativnih dejstava na budimpeštanskom i nađkanjiškom pravcu. Tako su jedinice 2. ukrajinskog fronta koje su učestvovalе u oslobođenju Banata i Bačke otišle na sever prema Budimpešti, a mesto njih su došle jedinice 3. ukrajinskog fronta koje su učestvovalе u oslobođenju Beograda. Nakon izvršenog pregrupisavanja, početkom novembra 1944. godine, na teritoriji Vojvodine našle su se 57. armija, 17. vazduhoplovna armija i veliki broj artiljerijskih, inžinjerijskih i drugih delova iz sastava 3. ukrajinskog fronta. Sedamdeset peti streljački korpus, iz sastava 57. armije, preuzeo je odbranu leve obale Dunava od Baje u Mađarskoj do Bačke Palanke. Da bi se pomenute ofanzivne operacije mogle preduzeti, prvo je trebalo forsirati Dunav i zauzeti mostobran. Taj zadatak su dobile jedinice 57. armije²⁰.

²⁰ 3. ukrajinski front je imao u svom sastavu 37. armiju (nalazila se u Bugarskoj), 57. armiju i 17. vazduhoplovnu armiju. U sastavu fronta je bila i 4. gardijska armija, ali se njen dolazak mogao očekivati tek u drugoj polovini novembra.

U sastav 57. armije su ulazili: 57, 64. streljački i 6. gardijski korpusi, 32. gmbr, 9. adp i drugi delovi ojačanja.

Zajedno sa jedinicama 75. str. korpusa Crvene armije bile su 8. i 12. vojvođanska brigada, kojima se pridružila i 7. vojvođanska brigada odmah nakon prelaska iz Srema. Posle formiranja 51. divizije, u koju su ušle sve tri brigade, novoformirani Štab divizije je odmah preduzeo mere da se brigade dovedu u rejone koji su odgovarali predstojećim zadacima.

Prema operativno-strategijskoj zamisli VŠ NOVJ i GŠV osnovni zadatak ove nove i tada najmlađe (51) divizije bio je da u sadejstvu sa jedinicama CA izvrši forsiranje Dunava kod Batine i Apatina, oslobodi Baranju, a zatim da zajedno sa ostalim snagama GŠV učestvuje u oslobođenju preostalih delova naše zemlje.

Nakon dobijene saglasnosti od strane VŠ NOVJ, Glavni štab Vojvodine je preko svog komandanta generala Koste Nađa učestvovao u planiranju i pripremama ove operacije zajedno sa Štabom 3. ukrajinskog fronta i njegovim komandantom maršalom Tolbuhinom. Odlučeno je da se forsiranje Dunava izvrši glavnim snagama kod sela Batina, a pomoćnim kod Apatina; da u forsiranju učestvuje 51. divizija na oba pravca i da nakon prelaska i zauzimanja mostobrana ona nastupa od Batine samostalnim pravcem prema Zmajevcu i dalje prema Kneževim Vinogradima i Belom Manastiru i od Apatina prema Dardi i Belom Manastiru. U fazi razmatranja i odabiranja najpogodnijeg odseka za forsiranje i razvoj došlo se do zaključka da su najpogodniji odseci kod Mohača i Batine zbog toga što iz tih rejonu polaze putevi koji vode u dubinu neprijateljske teritorije.

Uzvišeno zemljište na desnoj obali je omogućavalo neprijatelju uspešno osmatranje skoro potpuno ravne leve obale na velikoj dubini. Dunav kod Batine bio je nešto uži (400—500 m) nego kod Mohača (600—700 m). Preimućstvo odseka kod Batine bilo je u tome što su tu bili bolji prilazi Dunavu i što su postojali rejonu pokriveni

U sastavu 75. sk ulazili su 233, 74. i 299. sd, 52. ptap, 140 mp, 25 grup.

Sve o sovjetskim snagama uzeto iz članka: Forsiranje Dunava snagama 57. armije i zauzimanje operativnog mostobrana u rejonu Batine od general-pukovnika M. Sarohin i pukovnika B. Petrukina. Vojnoistorijski žurnal, 1961, 2. str. 25—36.

šumom i drugim rastinjem, koji su omogućavali prikrivenu koncentraciju snaga i sredstava, kao i njihovo maskiranje.

Izbijanje sovjetske 57. armije i naše 51. divizije NOVJ na levu obalu Dunava, kao i pokreti rezervi privukli su pažnju nemačke Komande Jugoistok i ostalih njoj potčinjenih komandi. O ovome Komanda Jugoistok 5. novembra 1944. godine upozorava depešom sledećeg sadržaja Komandu Grupe armije: „Situacija kod grupe armija Jug ne isključuje mogućnost da neprijatelj prodre preko Dunava prema zapadu, da bi onda na željenom mestu prešao Dravu i nastupao u pozadinu grupe armija. Komanda Jugoistok mora još jednom na to da ukaže da se, posle otvaranja kopnene komunikacije, što pre izvuku delovi sposobni za vođenje borbe radi angažovanja na severnom boku 2. oklopne armije”²¹. U Štabu komande Jugoistok već 6. XI 1944. dolaze do zaključka: „Potpuno je moguće da će protivnik pokušati da izvede veliki operativni obuhvat u vidu klješta, udarom sa teritorije južne Mađarske u pravcu zapada i zalamanjem u pravcu Zagreba i zapadne od njega, kao i operacijom iz dalmatinskog primorja prema severu”. Zbog toga: „Glavnu pažnju obratiti razvoju situacije na Jadranskom primorju i mogućnosti udara sa teritorije južne Mađarske prema zapadu”. U vezi sa ovakvom procenom Komanda Jugoistok istoga dana naređuje Komandi 2. oklopne armije: „Situacija kod neprijatelja pokazuje da je protivnik, povlačeći jake snage prema severu odnosno severozapadu, znatno oslabio svoje snage pred istočnim frontom armije. Zato se mora još više računati sa pokušajem prelaza Dunava severno od Drave u vezi sa operacijom kod Budimpešte”. I dalje: „Komanda 2. oklopne armije će iz predostrožnosti postaviti što jaču pokretnu borbenu grupu u rejonu južno od Osijeka, koja će moći — u slučaju potrebe — da brzo pređe Dravu prema severu kod Osijeka, odnosno da pređe preko Drave dalje prema zapadu”²².

U toku narednih dana kada su se izviđački delovi 360. streljačkog puka, 74. streljačke divizije Crvene armije

²¹ Arhiv VII, NAV. NT. 311 f 191.

²² Operativni dnevnik Komande Jugoistok, Arhiv VII, NAV. NT. 311 f. 191.

prebacili na desnu obalu Dunava,²³ glavna pažnja nemačke komande bila je usmerena na to mesto. Tako ona, pošto 7. XI registruje prelazak sovjetskih snaga kod Apatina, 8. XI kaže da: „Razvoj situacije kod Apatina mora se uzeti vrlo ozbiljno” i u vezi s tim naređuje Komandi 2. oklopne armije: „Koncentrišući sve raspoložive snage, armija će ponovo odbaciti preko reke neprijatelja koji se kod Apatina nalazi na obali Dunava”. Posle toga, 9. novembra Komanda 2. oklopne armije prima naređenje: „Izgradnja odbrambenog fronta na zapadnoj obali Dunava sa težištem kod Mohača i Baje, sprečavanje daljih pokušaja neprijatelja da pređe reku i uništenje motorizovane grupe koja je prešla reku kod Apatina”.²⁴

Kao što se vidi iz navedenih podataka, Nemci nigde ne pominju Batinu sve do 11. novembra kada su morali konstatovati da je neprijatelj (sovjetske i jedinice NOVJ) „prešao reku sa po jednim bataljonom severno i južno od Batine”. Neprijateljskoj Komandi Jugoistok i komandama ovoj potčinjenih bilo je jasno da će sovjetske i jugoslovenske snage forsirati Dunav severno od ušća Drave, ali da li će to biti Mohač, Batina, Apatin ili neko drugo mesto, to nisu znali. Prema tome, Nemci nisu bili iznenađeni u operativnom smislu, dok je taktičko iznenađenje postignuto.

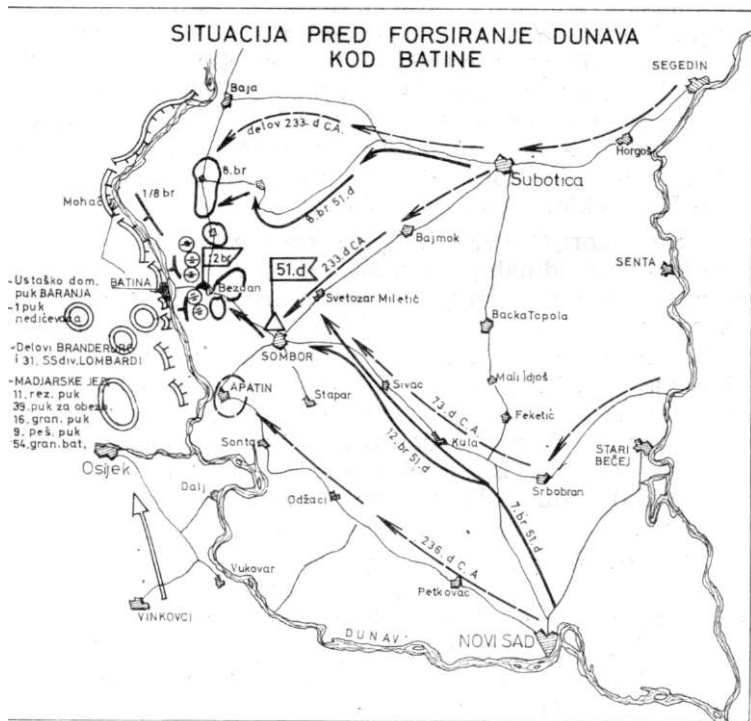
Šestog novembra Komanda 2. oklopne armije dobija naređenje da postavi što jaču borbenu grupu južno od Osijeka. Tako je formirana grupa Kibler u čiji sastav su ušle 1. brdska i 118. lovačka divizija.²⁵ Nemci su doveli na odsek od ušća Drave u Dunav pa do Baje jake snage, koje su organizovale odbranu zapadne obale Dunava. Radi objedinjavanja komande nad svim nemačkim i kvislinškim snagama od Baje do ušća Drave, prebačen je na taj sektor Stab 68. armijskog korpusa. Pod njegovom komandom su se do 11. novembra nalazile nemačka „Brandenburg” divizija i delovi 31. SS divizije „Lombardi”, zatim mađarske jedinice: 11. rezervni puk, 39. puk za obezbeđenje, 16. granični puk, 9. pešadijski puk, 54. granični bataljon, bataljon

²³ General-pukovnik M. Šarohin, puk. V. Petrikin: Forsiranje Dunava snagama 57. armije i zauzimanje operativnog mostobrana u rejonu Batine; Vojnoistorijski žurnal, 1961, 2. str. 25—36.

²⁴ Arhiv VII, NAV, NT. 311 f. 191.

²⁵ Arhiv VII, NT. 311 f. 191.

poljske žandarmerije i jedan bataljon rečne flote. Pored toga, ovde se nalazila ustaškodomobranska pukovnija „Baranja“, 1 puk nedicevaca i još neke policijske jedinice. U sklopu neprijateljske odbrane bilo je oko 25 artiljerijskih baterija i 30 tenkova. U širem rejonu Pečuja nalazile su se jače mađarske kvislinške snage kao rezerva.

Od 11. novembra, kada je otpočelo forsiranje Dunava kod Batine od strane sovjetsko-jugoslovenskih snaga i kada im je postalo potpuno jasno da je glavni udar napadača usmeren ovim pravcem, Nemci su otpočeli sa brzim pojačavanjem ovog sektora dovodeći divizije koje su povlačili sa drugih frontova u Jugoslaviji. Tada je na Batin-ski mostobran otpočelo prebacivanje delova 13. SS divi-

zije „Handžar“, 92. motorizovane brigade i preostalih delava 31. SS dobrovoljačke divizije „Lombardi“. Do 19. novembra dovedena je na Batinski mostobran i 44. rezervna grenadirska divizija, zatim delovi nemačke 264. pešađijske i 118. lovačke divizije, kao i glavnina 13. SS divizije „Handžar“. I, najzad, posle 20. novembra dovedene su još dve nemačke divizije: sa sremskog fronta 1. brdska i sa italijanskog fronta 71. lovačka divizija. Ukupna jačina neprijateljskih snaga, koje su se nalazile u odbrani na zapadnoj obali Dunava od Baje do ušća Drave, u početku batinske operacije iznosila je preko 30.000 vojnika, a na kraju preko 60.000 vojnika.²⁶ Pored ovog stalnog pojačavanja odbrane ugroženog fronta, nemačka Komanda Jugoslovstva je 9. novembra odredila novu liniju razgraničenja između 2. oklopne armije i Grupe armija Jug.

Sve neprijateljske jedinice kako su dolazile na ovaj deo fronta su odmah preduzimale mere za ukopavanje jedinica, artiljerije i drugih oruđa i oružja. U selu Batina mnoge zgrade, naročito one bliže obali, pretvorene su u mnoštvo povezanih bunkera, a duž čitave zapadne obale Dunava ispred Batine iskapani su rovovi za stojeći stav, gde su takođe bili ukopani tenkovi i artiljerija za neposredno gađanje. Naročito dobro su utvrdili i pripremili za kružnu odbranu železničku stanicu u Batini i k. 169 (Piramida), koju su borci kasnije, zbog žestine borbe koja se za nju vodila, prozvali „krvava kota“.

Sa sovjetske strane u batijskoj operaciji su učestvovala jedinice 3. ukrajinskog fronta: 57. armija sa 64. i 75. streljačkim i 6. gardijskim korpusom, brojnim artiljerijskim i inženjerskim jedinicama; sve u prvom ešelonu i 4. gardijska armija sa 32. motomehanizovanom brigadom u drugom ešelonu fronta.

U prvoj etapi operacije fronta, koja se sastojala u probju neprijateljske odbrane na zapadnoj obali Dunava, zauzimanju mostobrana kod Apatina i Batine, spajanju oba mostobrana u jedan i njegovom proširenju do 90 km po frontu i 5 km po dubini, učestvovala su snage 57. so-

²⁶ Arhiv VII, k. 2, reg. br. 12/1; NAV. NT. 311 f. 191; general-pukovnik Šarohin, puk. V. Petrukin: Vojnoistorijski žurnal, 1961, 2. str. 25—36; Arhiv VII, k. 1395, reg. br. 1—4.

vjetske armije sa 75. i 64. streljačkim korpusom, i to sa 75. streljačkim korpusom od početka forsiranja Dunava kod Batine i Apatina, a 73. gardijskom streljačkom divizijom 64. streljačkog korpusa od noći 13/14. novembra kod Batine.

Od jugoslovenskih snaga u batinskoj operaciji je od samog početka učestvovala 51. vojvođanska udarna divizija, dejstvujući na zasebnom pravcu u okviru 1. ešelona 57. armije. U toku operacije, 17. novembra prebačena je u širi rejon Sombora i 16. vojvođanska udarna divizija, koja se od tada nalazila u operativnoj rezervi, a nešto kasnije i 36. vojvođanska udarna divizija, obe iz sastava 12. vojvođanskog udarnog korpusa, u čiji sastav je ušla i 51. divizija.

Jedinice 36. divizije su do prelaska u Bačku učestvovala u zajedničkoj operaciji 1. proleterskog korpusa NOVJ i 68. streljačkog korpusa 57. sovjetske armije u Sremu. Njena 5. brigada izvršila je desant kod Vukovara, a ostale brigade učestvovala su u napadu na Iluk, Šarengrad i druga mesta.

Prema svemu iznetom, neposredno taktičko-operativno sadejstvo sa snagama Sovjetske armije, pored 51. divizije, imale su i 16. i 36. divizija, odnosno ceo 12. vojvođanski udarni korpus, koji je tada brojao oko 26.000 boraca i starešina.

Neposredno pred početak forsiranja Dunava kod Batine jedinice 51. divizije su se nalazile u rasporedu koji je odgovarao prvobitnoj zamisli upotrebe divizije u predstojećem zadatku. Tako je 7. brigada, koja se nalazila u Somboru, u divizijskoj rezervi od 9. novembra bila u gotovosti za pokret prema Bezdanu i Dunavu, gde će biti upotrebljena kao 2. ešelon divizije. Osmo brigada se do 4. novembra nalazila u Subotici, Bačkom Bregu i Bajmoku, a do 8. novembra delom snaga i na jugoslovensko-mađarskoj granici u rejonu s. Santova, 9. novembra je krenula na sektor Santovo — Nadbarača — Mohač da bi se približila Dunavu. Sa dva bataljona izbila je kroz šume Iluk Erde na levu obalu Dunava naspram naselja Izabelafeld. Ostali delovi brigade su se širili prema Mohaču.²⁷ I, najzad, 12. brigada

²⁷ Zbornik, t. I knj. 10, dok; br. 171.

nalazila se do 8. novembra u odbrani leve obale Dunava raspoređena duž nasipa od jugoslovensko-mađarske granice do šume Ožulja Laslo južno od s. Batina sa dva bataljona, a Štab brigade sa dva bataljona se nalazio u Bezdanu. Od 9. novembra čitava brigada je bila prikupljena zapadno od Bezdana u gotovosti za predstojeće forsiranje Dunava.²⁸

Za temeljitije pripreme ove komplikovane, teške i značajne operacije nije bilo ni vremena ni mogućnosti. Tih nekoliko dana bilo je iskorišćeno za dovodenje jedinica u određene polazne rejone. Sve jedinice divizije izdržale su velike napore u neprekidnim, i to uglavnom usiljenim marševima. U diviziji je tada bilo oko 70% novih boraca, i to pretežno omladinaca, sa kojima je tek izvođena obuka u rukovanju i gađanju osnovnim pešadijskim naoružanjem. Oni ne samo da nisu pojma imali šta je to forsiranje reke nego neki od njih nisu dotle ni seli u čamac niti su znali plivati. Pripreme su se svele uglavnom na objašnjavanje radnji vezanih za forsiranje, odnosno nasilni prelaz preko reke, kao što su prilaženje obali, ukrcavanje, prevoženje, iskrcavanje, uzimanje zaklona, ukopavanje itd. Objašnjavanje, bez izvođenja praktičnih vežbi, u većini jedinica je činjeno daleko od obale. Samo je u nekim jedinicama vršeno u blizini Dunava. U svim jedinicama divizije održani su vojni i politički sastanci sa oficirima, podoficirima i političkim rukovodiocima na kojima je govoreno, kako o težini same operacije, žestokim borbama koje će se sigurno u okviru nje voditi, tako i o kvalitetu nemačkih jedinica i vojnika, o teškim situacijama koje će se brzo menjati i u kojima se može naći svaki komandant, komandir ili komesar i od čije će brze procene situacije i pravilne odluke zavisiti konačan ishod pojedine borbe, pobjeda ili poraz, a ponekad i sudbina čitave jedinice. Od svih komandanata, komandira i ostalih rukovodilaca traženo je da ulože maksimum napora i znanja da svoje jedinice uspešno prevedu preko Dunava i dalje, da ispolje punu ličnu inicijativu, hrabrost i upornost. U svim jedinicama divizije

²⁸ Arhiv VII, k. 1399-A, reg. br. 43—1 i 45—1; k. 1401, reg. br. 3—1 i 5—1; k. 213, reg. br. 6—7.
Zbornik, t. I, knj. 10, dok. br. 171, 18, 27.

održani su posebno i partijski sastanci na kojima je govoreno o svemu napred iznetom, a naročito o teškim momentima kojih će sigurno biti i na pretek i o ulozi o obavezama člana Partije u tim momentima.

Sve to što je napred izneto uvršteno je u pripreme za predstojeću batinsku operaciju. Međutim, može se slobodno reći da je to sve bila nužna improvizacija na koju su jedinice bile naterane kratkoćom vremena. No, na svim pripremama insistiralo se na moralnom faktoru koji je za ovakvu mladu diviziju bio od neocenjivog značaja.

Pedeset prva divizija nije imala formacijskih sredstava za forsiranje Dunava niti ih je mogla dobiti od sa dejstvjućih sovjetskih jedinica, jer ih i one nisu imale dovoljno. Zbog toga su prvi talasi morali koristiti isključivo ribarske i druge čamce koji su pronađeni na Dunavu i prikupljeni za ovu priliku uz svestranu pomoć stanovništva. Zbog toga, uglavnom, i nije mogla da se izvede praktična vežba na kojoj bi borci mnoge stvari videli i naučili, već se pošlo u prvim talasima onako kako se moglo poći sa onim čime se raspolagalo. Jedino što je moglo da se učini bilo je da se bar za prvi talas odabere ljudstvo koje je sigurno znalo da pliva i vesla. Kasnije, kada su uspostavljena skelska mesta prelaza od strane sovjetskih jedinica, bilo je lakše, ali se tada pojavio problem prvenstva u prebacivanju. To isto se pojavilo i kada je postavljen most. No, na kraju, prebacili su se i jedni i drugi. Međutim, tamo na onoj obali u žestokim borbama sa veštima i upornim neprijateljem nije postojao problem prvenstva. Svi, rame uz rame, borili su se hrabro i srčano, padali i ginuli, smenjivali se i pomagali jedan drugom.

POČETAK FORSIRANJA I USPOSTAVLJANJE UZIH MOSTOBRAHA

U proceni situacije došli smo do zaključka da je odsek kod Batine pogodniji za forsiranje Dunava, te je i odlučeno da se na tom delu prebace glavne snage. Za odsek kod Apatina procenili smo da je tu zemljište nepogodnije za forsiranje i razvijanje jačih snaga (močvare, šume, nasipi, rečni rukavci i dr.), pa smo odlučili da on bude pomoćni

odsek za forsiranje radi odvlačenja neprijateljskih snaga sa odseka kod Batine, kao i onih njegovih snaga koje bi intervenisale sa juga preko Drave.

Radi toga su u toku 7. i 8. novembra prebačena preko Dunava zapadno od Apatina dva bataljona 360. streljačkog puka 74. streljačke divizije Crvene armije, zajedno sa izviđačkim delovima 51. divizije, i zauzeli mostobran 2,5 km po frontu i 3 km po dubini. U isto vreme dva bataljona iz sastava 109. streljačkog puka iste divizije su forsirali Dunav severozapadno od Apatina i zauzeli manji mostobran.²⁸³ Pojavu sovjetskih i jugoslovenskih jedinica na ovom mestu neprijatelj je shvatio vrlo ozbiljno i odmah preduzeo protivmere. Sa dva bataljona divizije „Brandenburg“, 1 divizionom protivavionske artiljerije i 2 motorizovane baterije on je 8. novembra izvršio napad koji nije uspeo. Zbog toga posle konstatacije da se razvoj situacije kod Apatina mora uzeti vrlo ozbiljno Komanda 2. oklopne artiljerije dobija naređenje: „Koncentrišući sve raspoložive snage, armija će ponovo odbaciti preko reke neprijatelja koji se kod Apatina nalazi na obali Dunava“. Međutim, neprijatelj ni tada ni u toku naredna dva dana nije imao uspeha i pored ponovljenih naređenja da se uništi grupa „koja je prešla reku kod Apatina“. Iz operativnog dnevnika Vrhovne komande Jugoistok vidi se da je neprijatelj u toku tih dana sve do 1. novembra stalno gledao na mostobran kod Apatina kao na svoj glavni problem. On je tih dana ovaj deo fronta i pojačao nekim manjim delovima, a predviđao je dovođenje i novih pojačanja, kao na primer 92. motorizovanu brigadu i neke druge jedinice. Kao što se vidi, uglavnom se ostvarila predviđena reakcija neprijatelja prema mostobranu kod Apatina.

Forsiranju glavnim snagama kod Batine prethodio je noću 9/10. novembra neopaženi prelazak izviđačkih delova 12. vojvođanske brigade i 233. divizije Crvene armije na dva mesta u rejonu severno i južno od Batine. Izviđački delovi su uspešno obavili svoje zadatke na neprijateljskoj strani i tu sačekali svoje glavne snage.

U skladu sa dogovorom o sadejstvu sovjetskih i jugoslovenskih snaga u batinskoj operaciji između Glavnog

^{28a} Vojnoistorijski žurnal, 1961, 2, str. 25—36.

štaba NOV i PO Vojvodine i Štaba 3. ukrajinskog fronta, Štab 51. vojvođanske udarne divizije je sa štabovima 233. i 74. streljačke sovjetske divizije utanačio sadejstvo svojih jedinica u forsiranju Dunava, zauzimanju sela Batine i daljem napredovanju kroz Baranju. Posebno je utanačena organizacija sadejstva između Štaba 12. vojvođanske udarne brigade i Štaba 703. streljačkog puka 233. sovjetske divizije, čije su se jedinice prebacile prvog dana u prvim talasima. Sa Štabom 233. divizije je dogovoreno da 51. divizija forsira Dunav kod Batine sa 12. brigadom u prvom ešelonu, a sa 7. brigadom u drugom ešelonu. U pogledu upotrebe 8. brigade, koja se nalazila na levoj obali Dunava od jugoslovensko-mađarske granice prema Mohaču, u prvi mah se predviđalo da ona u pogodnom momentu forsira Dunav na tom odseku.

Kasnije se odustalo od toga, te je 12. novembra odlučeno da se i ona prebaci preko Dunava kod Batine, zbog čega joj je od strane Štaba 51. divizije naređeno da se u toku 13. novembra koncentriše u rejonima s. Bezdan — s. Kolut — s. Bački Breg. Ali već 14. novembra i ova odluka je izmenjena i donesena nova prema kojoj će 8. brigada preći Dunav kod Apatina, gde će u sadejstvu sa jedinicama 74. sovjetske streljačke divizije, koje su zbog skoro neprolaznog močvarnog zemljišta, čvrste neprijateljske odbrane i njegovog otpora naročito na postojećim nasipima bile u zastoju, konačno izvršiti proboj i na tom odseku fronta. Zbog toga se ova brigada u toku 15. i 16. novembra prebacuje u s. Kupusina, a dotle na obalu Dunava između tog mesta i Apatina, odakle se u toku 17. i 18. novembra prebacila na zapadnu obalu Dunava.

U pogledu pravca nastupanja posle zauzimanja Batine zajednički je odlučeno: da 51. divizija nastupa pravcem s. Zmajevac — Beli Manastir sa 7. i 12. brigadom, a sa 8. brigadom pravcem s. Lug — s. Darda i dalje prema s. Jagodnjak i s. Bolman sa zadatkom oslobodenja Baranje, a sovjetske snage da nastupaju severnom komunikacijom pravcem s. Draž — s. Topolje — s. Duboševica i dalje teritorijom Mađarske.

Forsiranje Dunava na glavnom mestu prelaza kod sela Batine otpočela je 12. vojvođanska udarna brigada 11.

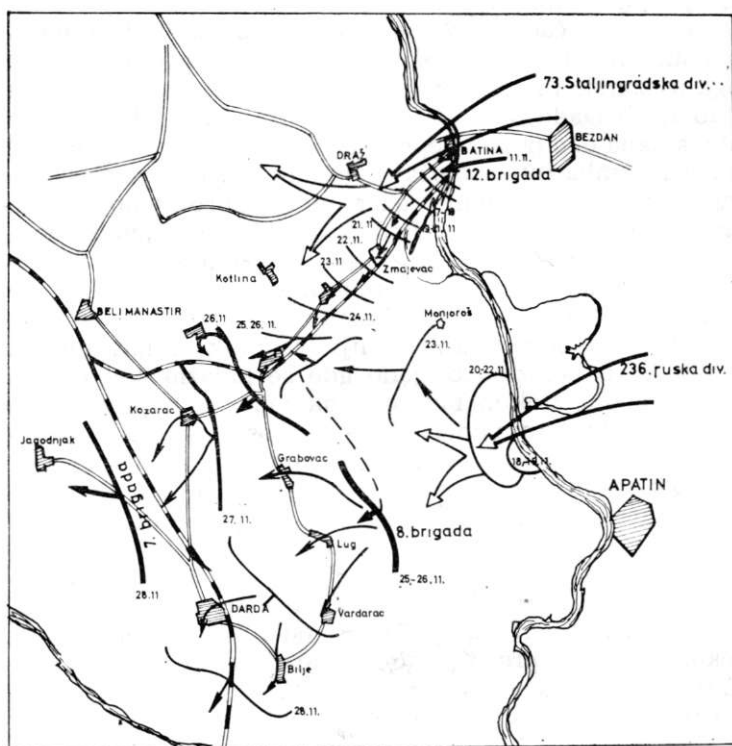
novembra 1944. godine u 6.00 časova.²⁹ Toga jutra prva se prebacila na ribarskim čamcima jedna četa 12. brigade a paralelno s njom i delovi 703. streljačkog puka 233. sovjetske divizije. Te prve male snage, koje su zauzele uski mostobran odbijajući sve neprijateljske napade, omogućile su bezbednije i lakše prebacivanje sledećim jedinicama. Istoga dana u 16.00 časova prebacuje se u Batinu 4. bataljon 12. brigade a u 21.00 čas prebacuje se i 1. bataljon. Istovremeno su prebačena i dva bataljona 703. streljačkog puka 233. divizije Crvene armije. Ova četiri bataljona su snažnim i brzim udarima sa severa i juga savladali otpor neprijatelja i zauzeli selo Batinu, koje je predstavljalo važan taktički čvor u sistemu neprijateljske odbrane. Jedinice 12. brigade su posle toga usmerile napad za proširenje mostobrana prema s. Zmajevac, a sovjetske jedinice pravcem s. Topolje — s. Duboševica. U toku noći 11/12. novembra prebacuje se i 2. bataljon 12. brigade, kao i treći bataljon 703. streljačkog puka, a odmah potom i 572. streljački puk 233. sovjetske divizije. Prema tome, na levoj obali Dunava su ostali još 3. i 5. bataljon 12. brigade i 734. streljački puk 233. divizije Crvene armije.

Artiljerijska brigada 51. divizije u vreme batinske operacije bila je u fazi formiranja i prijema naoružanja, te nije ni dejsvovala. U brigadama se nalazio mali broj artiljerijskih oruđa i minobacača. Tako je 7. brigada imala svega 16 minobacača 82 mm, 8. brigada 17, a 12. brigada 15 minobacača tog kalibra. Zbog toga je i dogovoreno sa štabovima 75. streljačkog korpusa i 233. divizije da njihova artiljerija podržava i dejstva 51. divizije, što je u granicama mogućnosti i ostvareno. Koliko je bila jaka artiljerijska podrška tih prvih dana batinske operacije, vidi se iz broja artiljerijskih oruđa i jedinica koje su navedene u pomenutom članku sovjetskih autora M. Šarohina i B. Petruhina. Oni navode da su do 12. novembra prebačeni preko Dunava kod Batine svi minobacači 82 mm i 120 mm 703. streljačkog puka, 9 oruđa 45 mm, 5 oruđa 76 mm pukovske artiljerije i 17 oruđa 76 mm divizijske artiljerije, a kod Apatina 48 minobacača 82 mm i 9 minobacača 120 mm, 11 oruđa 45 mm i 9 oruđa 76 mm pukovske arti-

²⁹ Arhiv VII, k. 1395, reg. br. 7—1/2.

ljerije. Pored toga, 75. streljački korpus je bio naknadno ojačan minobacačkom brigadom, sa dva lovačka protivtenkovska puka, gardijskim minobacačkim pukom i samostalnim minobacačkim pukom za proširenje oba mostobrana. Borbena dejstva jedinica na mostobranu podržavana su sa leve obale Dunava još i vatrom divizijskih artiljerijskih

FORSIRANJE DUNAVA U ZAJEDNICI SA CRVENOM ARMIJOM
NOVEMBRA 194Vg.

grupa i 160. i 30. topovsko-artiljerijske brigade, kao i 47. topovskog artiljerijskog puka iz sastava armije artiljerijske grupe.

U noći 11/12. novembra u borbama za Batinu 1. bataljon 12. brigade je zarobio 9 neprijateljskih vojnika i zaplenio 2 mitraljeza i 1 puškomitraljez. Naročito žestoke borbe vodio je 4. bataljon 12. brigade u rejonu železničke stanice Batina. Jedinice 12. brigade su u borbama za Batinu pretrpele gubitke od 4 poginula i 15 ranjenih boraca. Odmah nakon zauzimanja sela Batina 1. i 4. bataljon su pristupili organizovanju položaja i ukopavanju.

Do jutra 12. novembra prebačen je na zauzeti mostobran i 3. bataljon 12. brigade, kao i treći bataljon 703. streljačkog puka.

Oko 9.00 časova 12. novembra neprijatelj je otpočeo sa bombardovanjem položaja 12. brigade, a odmah posle toga je izvršio i napad, koji su čete 1. i 4. bataljona odbile. Štab 12. brigade tada ubacuje u borbu i svoj 3. bataljon. Istoga dana oko podne neprijatelj sa oko 20 aviona „štuka“ ponovo bombarduje položaje jedinica 12. brigade i sa novoprispelim pojačanjem preduzima novi protivnapad podržan sa nekoliko tenkova. Pod pritiskom nadmoćnih neprijateljskih snaga i posle nekoliko uzastopnih njihovih napada jedinice 12. brigade su bile primorane na povlačenje, ali su uspele da u svojim rukama zadrže veći deo sela Batine. U toku borbe najkritičniji trenutak je nastupio na levom krilu položaja brigade gde se nalazio 4. bataljon, koji je pod žestokim naletima nadmoćnog neprijatelja u jednom momentu popustio, te je postojala opasnost da taj prolaz neprijatelj iskoristi za ubacivanje novih snaga i za nabacivanje jedinica 12. brigade na Dunav. Međutim, i neprijatelj je do tog vremena na tome mestu upotrebio sve svoje raspoložive rezerve, te se zadovoljio početnim uspehom. Odmah posle toga Štab 12. brigade je brzo srediо i učvrstio narušene položaje dovodeći na odsek 4. bataljon iz sastava 1. i 2. bataljona i od 703. streljačkog puka nekoliko oruđa protivtenkovske artiljerije. Nakon srediivanja položaja sva tri bataljona 12. brigade vrše protivnapad i odbacuju neprijatelja na polazne položaje.

Istoga dana oko 16.00 časova neprijatelj ponovo vrši jak protivnapad podržan snažnom artiljerijskom vatrom i tenkovima. Pod tim novim snažnim neprijateljskim pritiskom jedinice 12. brigade su ponovo bile primorane na povlačenje za oko 500 metara unazad na prihvatne polo-

žaje gde su zadržale dalje nadiranje neprijatelja. U toku ovih žestokih borbi 12. novembra 12. brigada je pretrpela znatne gubitke od 25 poginulih i oko 100 ranjenih boraca. Neprijatelju su naneti takođe teški gubici. Pored ubijenih i ranjenih, zarobljeno je 35 vojnika. Dvanaestog novembra na mostobran se prebacio i 572. streljački puk 233. streljačke divizije.

Kada je konačno utvrdio da se kod Batine prebacuju glavne snage napadača, neprijatelj hitno prebacuje svoje nove snage na ovaj deo fronta.

Noću 12/13. novembra neprijatelj preduzima nekoliko novih žestokih napada na položaje 12. brigade, ali ih je ona odbila. Iste noći na mostobran se prebacuje i 5. bataljon koji odmah smenjuje 4. bataljon koji je povučen u rezervu. Odmah izjutra 13. novembra ovaj bataljon je izdržao novi neprijateljski napad koji odbija protivnapadom. Tokom tog dana neprijatelj u više navrata ponavlja žestoke napade na položaje 12. brigade. Oko 16.00 časova neprijatelj preduzima do tada najjači napad sa novoprispelim snagama u kome uspeva da potisne jedinice 12. brigade, naročito one na desnom krilu, do na 500 metara zapadno od crkve u selu Batini. Pošto su i taj napad zaustavile, jedinice 12. brigade prelaze u protivnapad u kome ponovo odbacuju neprijatelja na polazne položaje. Tokom toga dana jedinice 12. brigade su uništile dva neprijateljska tenka, jedan kamion i jednu amfibiju.

Štab 51. divizije upućuje 13. novembra naređenje 7. vojvođanskoj brigadi koja se nalazi u rejonu Sombora da odmah usiljenim maršem krene za s. Bezdán.

U Bezdán je već u 14.00 časova prvi stigao 2. bataljon, a u 15.00 časova i 3. i 4. bataljon, koji su odmah produžili sa pokretom prema Batini gde su izbili u 17.00, odnosno 18.00 časova.³⁰ U toku noći je otpočelo njihovo prebacivanje na desnu obalu Dunava. Štab 7. brigade je planirao da te noći prebaci sva tri bataljona. Međutim, uspeo mu je da prebaci samo dve čete 2. bataljona, zbog toga što 51. divizija nije imala sredstava da uspostavi svoje skelsko mesto prelaza i što su se na skelskim mestima prelaza, koji su istoga dana uspostavljeni od strane sov-

³⁰ Arhiv VII, k. 1395, reg. br. 2—1/2.

jetskih inženjerskih delova, prvo prebacivale i prvenstvo imale njihove jedinice, a jedinice 51. divizije su se mogle prebaciti tek kada kapaciteti skela nisu bili popunjeni sovjetskim jedinicama.

Oko 7.00 časova 14. novembra neprijatelj uz podršku aviona preuzima novi žestoki napad u kome uspeva da zauzme zapadnu polovinu sela Batina sa očiglednom namerom da u ponovljenim napadima nabaci jedinice 51. divizije NOV i 233. divizije Crvene armije na Dunav. Međutim, jedinice 12. brigade i 2. bataljon 7. brigade, koji je do tog vremena uspeo da se ceo prebaci na desnu obalu Dunava, zajedno sa sovjetskim jedinicama uspele su da zaustave nadiranje neprijatelja i u protivnapadu, koji su izvršile u toku prepodneva, uz snažnu podršku sovjetske artiljerije da potisnu neprijatelja iz sela Batine, osim iz rejona železničke stanice. Posle toga čitavog dana 14. novembra neprijatelj je u više navrata izvodio protivnapade radi ponovnog zauzimanja sela, ali je uz velike gubitke bio odbijen. Toga dana Stab 7. brigade je uspeo da prebaci na desnu obalu Dunava i dve čete 3. bataljona koje su se uključile u borbu na levom krilu naspram železničke stanice Batina. Ove jedinice 7. brigade su u borbi koju su vodile 14. novembra pretrpele gubitke od 4 poginula i 45 ranjenih boraca, od kojih je 10 ranjeno prilikom prelaska Dunava od neprijateljske artiljerije.

U skladu sa naredjenjem Štaba 51. divizije 8. vojvođanska brigada se 14. novembra prikupila u rejonu s. Bački Breg, Kolut, Bezdán, gde je otpočela sa pripremama za prebacivanje u rejon s. Kupusina.

U skoro neprekidnoj žestokoj borbi koja je vođena 14. novembra neprijatelj nije uspeo da nabaci naše i sovjetske jedinice na Dunav, ali isto tako ni ovima nije uspelo da probiju neprijateljski front i da ga odbace od s. Batina. Takav rezultat za prva 3—4 dana borbi proizašao je pre svega, zbog nedostatka sredstava za prebacivanje preko Dunava, što je omogućilo neprijatelju da na vreme privuče svoje rezerve i da pruži tako upornu odbranu, pa čak i da ugrozi opstanak mostobrana. Samo izvanredna hrabrost i upornost boraca i starešina 12. vojvođanske, a kasnije i dva bataljona 7. brigade i jedinica Crvene armije, bile su presudne u održanju mostobrana. U borbama

često su se rnešale naše i sovjetske jedinice, međusobno se pomagale, a ponekad su se u toj izmešanosti i u teškim trenucima i komande izmešale.

O najtežim borbama 12. brigade njen tadašnji komandant Dušan Doronjski Jocika piše:

„... Neprijatelj nas je imao kao na dlanu i žestoko tukao iz svih oružja. Ginuli su naši borci čim bi kročili u reku. Ginuli su na sredini Dunava, na drugoj obali pre nego što bi se dokopali tla. I Dunav je odnosio poginule i ranjene. Nosio je i neplivače... Mitraljirah su nas iz aviona, čamci i skele bili su puni ranjenika...

Napred se nije moglo, a natrag nije smelo jer su tamo bili Dunav i naređenje...

Teško je opisati borbe za Batinu... Nailazim na komandanta 2. bataljona Petra Grubića, ranjen je. Bolničarka ga izvlači i nju ranjavaju. Najzad ih borci nekako izvlače. Za komandanta bataljona tu, na licu mesta, imenujem Antona (prezimana mu se ne sećam, poginuo je kasnije na Bolmanskom mostobranu) i mislim da sam ovde smirio situaciju. Ali, javlja mi komandant 1. bataljona da prema njihovim položajima nadiru nemački tenkovi... Rusi počinju vatru po tenkovima, ali oni i dalje nadiru. Pišem naređenje štabu 1. bataljona da se položaj po svaku cenu mora održati. Tenkovi već dopiru do glavne ulice i bjašte kod željezničke stanice, u nemačkim rukama je pola Batine, Štab 2. bataljona prenosi moje naređenje četama: po svaku cenu zaustaviti nadiranje tenkova. I komanda 1. čete, koja se našla na udaru tenkova, donosi traغيčnu odluku. Njen komandir Bata i politički komesar Ljiljak sa običnim bombama u rukama skaču na nemačke tenkove...

A sada o onoj teškoj noći između 13. i 14. novembra, kada je, čini mi se odlučena sudbina batinskog mostobrana. Dvanaesta brigada i dva ruska puka dospela su u tešku situaciju. Stvarno su nas potisnuli duboko, blizu obale Dunava. Držali smo samo još nekoliko kuća u Batini i jezičak zemlje, iza nas je bio Dunav. Zajedno sa Rusima branili smo ovo parče zemlje, uporno i ogorčeno, jer smo znali da od njega zavise naši životi i uspeh cele operacije...

Tada se dogodilo da je komandant 5. bataljona Mita Dudić preuzeo komandovanje i jednim ruskim bataljonom. Do ovoga je došlo posle pogibije celokupne komande ovog ruskog bataljona... Srećom što je Dudić ovo učinio, jer je tako ujedinio snage dva bataljona. Inače su nam jedinice bile izmešane, pa je dvostruka komanda bila gotovo nemoguća. I tada smo krenuli na juriš, na nož protiv Nemaca. Počeli smo lagano da ih potiskujemo. Te noći trebalo je u naše ruke da padne željeznička stanica. Ali, popustio je 4. bataljon. Nemci su pokušali da nam se zabace za leđa. Međutim, mi smo virio brzo zatvorili ovaj prostor i nastavili bitku. Bilo je to gušanje sa neprijateljem, gužva koju je teško opisati.

Hrane je na desnoj obali Dunava bilo dosta, ali njeno doturanje do položaja bilo je veoma teško, pod stalnom neprijateljskom

vatrom. Takođe je i sanitetska služba odigrala krupnu ulogu u Batini. Posebno hrabre bolničarke, koje nisu dozvoljavale da i jedan ranjen ostane bez pomoći na položaju. I ginule su one za vreme izvlačenja ranjenika, ali dolazile su druge ...

Iz 12. brigade poginuo je 88 starešina među njima i komandant 1. bataljona Božidar Simanović Baba, Mita Dudić komandant 5. bataljona je ranjen. Zatekao sam ga kako drži geler mine u ruci i pokazuje na krvavo grlo. Pitao sam ga: 'Šta je Mito, ti si izgleda ranjen?' A on hladno odgovori: 'Eto, nešto me zaklalo' i pokaza geler.

Mita je imao sreće što mu geler nije ozledio ni jezik ni grkljan. Kada ga je parče mine 'zaklalo', on je jednostavno zavukao prste u usta i izvukao ga. Ostao je na položaju posle ranjavanja, kao da se ništa nije desilo .."³¹

Petnaestog novembra neprijatelj žestoko i uzastopno napada sa namerom da nas nabaci na Dunav. Međutim, to mu i ovoga puta nije uspelo, jer su sovjetske jedinice i 12. i 7. brigada uspele da se održe u istočnom delu sela Batina. Naročito žestoke borbe i ovoga dana su se vodile u rejonu železničke stanice i k. 169. U tako teškim borbama i obostrani gubici su bili veliki. Tako je samo 7. brigada (dva bataljona) pretrpela gubitke od 13 poginulih i 60 ranjenih boraca, a neprijatelj je imao mnogo ubijenih i ranjenih i 13 zarobljenih vojnika. Zaplenjena su 3 teška minobacača i 4 automata, a uništen 1 tenk i 1 mitraljez. Znatne gubitke su prepele naše i sovjetske jedinice od neprijateljske artiljerije koja je neprekidno tukla mesta prelaza i položaje na obali Dunava.

Tek ovoga dana otpočele su jedinice Crvene armije sa pravljenjem skela za prebacivanje artiljerije i doveli šlepove za prebacivanje pešadije. Preko njih prebačena su dva puka 73. gardijske streljačke divizije 64. streljačkog korpusa, a noću 15/16. novembra prebacio se i 4. bataljon 7. brigade. Te noći su smenjeni 1. i 2. bataljon 12. brigade od strane dva bataljona 7. brigade, a 3. bataljon 12. brigade smenio je njen 5. bataljon. Na taj način su povučeni iz borbe 1, 2, 4. i 5. bataljon 12. brigade, koji su prebačeni na levu obalu Dunava u s. Bezdan, a na položaju su ostali 2. i 3. bataljon 7. brigade i 3. bataljon 12. brigade. Iste noći sovjetske jedinice su podigle pontonski most, koji je korišćen samo noću, a danju je rasklapan i korišćen za

³¹ Dnevnik, Novi Sad, sreda 12. novembar 1969, strana 9.

prevoženje skelama. Preko tog mosta je prešla na levu obalu Dunava i 12. brigada, osim 3. bataljona.

I 16. novembra ne popušta pritisak neprijatelja. On čitavog dana napada uz podršku oko 25 „štuka“. Odbijajući sve te napade, Štab 7. brigade je uspeo da u toku dana koncentriše svoje bataljone prema železničkoj stanici Batina i da zajedno sa jednim sovjetskim pukom i 3. bataljonom 12. brigade, a uz prethodnu snažnu artiljerijsku pripremu, izvrši juriš u kome je uspeo da oko 19.00 časova zauzme železničku stanicu i da potisne neprijatelja za oko 2 km od nje na jugozapad prema Zmajevcu. U tim borbama 7. brigada je pretrpela gubitke od 2 poginula i 7 ranjenih, dok su u isto vreme neprijatelju naneti znatni gubici od kojih je 8 ubijenih vojnika nađeno na bojištu. Takođe je zaplenjeno 2 puškomitraljeza i 20 pušaka.

Šesnaestog novembra smenjen je sa položaja i 3. bataljon 12. brigade koji se sledeće noći takođe prebacio na levu obalu Dunava u sastav svoje brigade, koja je prešla iz Bezdana u s. Kolut i Bački Breg na odmor i sređivanje. To je ova brigada više nego zaslužila jer se junački borila i u toku nekoliko dana i noći uz velike gubitke uspela da, zajedno sa sovjetskim jedinicama, održi ovaj uski mostobran koji su Nemci nastojali svim silama da likvidiraju. Ona je izdržala najteži period batinske operacije. To najbolje potvrđuju njeni gubici. Ona je izgubila 121 poginulih, 203 nestalih (veliki broj ovih su nestali u talasima Dunava) i 289 ranjenih boraca, ukupno izbačenih iz stroja 613 boraca od kojih 88 rukovodilaca. Prema podacima koje je prikupio Štab 12. brigade ona je neprijatelju nanela gubitke od oko 1.400 vojnika izbačenih iz stroja, uništila 1 tenk, 2 kamiona sa vojskom i 1 amfibiju i oštetila jedan tenk.

Šesnaestog novembra 8. vojvođanska brigada se nalazila na maršu iz Bezdana za s. Kupusinu. U toku marša izdržala je četiri neprijateljska napada iz vazduha pretrpevši gubitke od 10 poginulih i 10 ranjenih boraca, kao i 40 ubijenih konja.

Štab 3. ukrajinskog fronta nije bio zadovoljan ovakvim razvojem situacije. Nije se ostvario proboj neprijateljskog fronta iz pokreta prvim ešelonima korpusa, a

uvođenje novih snaga je išlo veoma sporo. Ova sporost se objašnjava malom propusnom moći pontonirskih skela, šlepova, motornih i ribarskih čamaca, a pontonski most danju nije radio zbog neprekidne artiljerijske vatre i naleta neprijateljske avijacije. U ovakvoj situaciji komandant 3. ukrajinskog fronta je 15. novembra naredio 57. armiji da sa svojim 64. i 75. streljačkim korpusom do 20. novembra ovlada linijom Mohač — Mađarboj — Tojanci.³²

PROŠIRENJE MOSTOBRAHA

I posle gubitka železničke stanice Batina neprijatelj se i dalje ogorčeno branio, a povremeno izvodio i protivnapade, a neprekidnom vatrom svoje artiljerije i minobacača tukao je položaje 7. brigade i sovjetskih jedinica. Zbog toga, kao i zbog još uvek nedovoljnog uvođenja novih snaga, jedinice 7. vojvođanske brigade su od 17. do 21. novembra sporo napredovale prema Zmajevcu. Tako je ova brigada sa dva bataljona u prvom i jednim bataljonom u drugom ešelonu 17. novembra napredovala svega 500 metara uz gubitke od 4 poginula i 22 ranjena borca. Osamnaestog i 19. novembra 7. brigada preduzima nekoliko juriša bez uspeha, ali sa gubicima od 4 poginulih i 69 ranjenih boraca.

Dvadesetog novembra bataljoni 7. brigade su se nalazili u sledećem rasporedu: 2. bataljon u zahvatu železničke pruge na 1 do 1/2 km ispred s. Zmajevac, levo od njega do rukavca Dunava nalazio se 3. bataljon, dok se 4. bataljon nalazio kod k. 136 severno od Zmajevca. U borbama koje je vodila 20. novembra brigada je pretrpela gubitke od 29 poginulih i 86 ranjenih boraca. U ovo isto vreme sovjetske jedinice koje su se do 18. novembra prebacile preko Dunava (73. gardijska divizija) uspele su da zauzmu s. Draž.

Dvadeset prvog novembra neprijatelj se i dalje uporno brani na severoistočnoj ivici Zmajevca i kod kote 123. Njegova artiljerija jačine jednog artiljerijskog puka i dva tenka neprekidno tuče artiljerijskom vatrom položaje

³² General-pukovnik M. Šarohin, puk. V. Petruhin: Forsiranje Dunava snagama 57. armije i zauzimanje operativnog mostobrana u rejonu Batine, Vojnoistorijski žurnal, 1961, 2. str. 25—36.

7. brigade, naročito one između železničke pruge i Dunava. Prebrojano je 11 ubijenih neprijateljskih vojnika, a zaplenjeno 2 puškomitraljeza, 1 mitraljez, 15 pušaka, 4 automata, 2 pištolja i oko 20.000 pušcanih metaka.

Pošto je 17. novembra izvršila sve pripreme, 8. brigada je 18. novembra otpočela sa prebacivanjem svojih bataljona na Apatinski mostobran koji je održala 74. sovjetska streljačka divizija čiji položaji su se još uvek nalazili na starom Dunavu. Prvo se prebacio 4. bataljon naspram Aleksandrovog dvorca između Apatina i Kupusine. Sutradan, 19. novembra, prebacili su se i 1. i 2. bataljon, kada su sva tri bataljona zauzela položaje s jedne i s druge strane Kazuk — parobrodska stanica. Već sutradan, 20. novembra 1. i 4. bataljon napadaju neprijatelja koji je držao nasip zapadno od Dunava. Četvrti bataljon je uspeo da zauzme jedan deo nasipa, ali se zbog jake neprijateljske artiljerijske vatre morao ubrzo povući uz gubitke u oba bataljona od 5 poginulih i 35 ranjenih boraca. Dvadeset prvog novembra bataljoni 8. brigade su vodili žestoke borbe, često prsa u prsa. Prvi i 4. bataljon su uspeli da zauzmu veći deo nasipa na svojim odsecima. Taj nasip je neprijatelj veoma dobro utvrdio, a između nasipa i jurišnog položaja ova dva bataljona, koji su se nalazili na udaljenosti od 10 do 30 m, nalazile su se bare dubine i do 1,5 m. Zbog toga su 1. i 4. bataljon morali da izvrše nekoliko juriša i tek posle toga i uz velike gubitke od 36 poginulih i 91 ranjenog borca uspeli su da zauzmu veći deo nasipa. Ove napade 8. brigada je izvodila zajedno sa jedinicama Crvene armije, ali je ona prva uspela da izvrši proboj na svom delu fronta i da protera neprijatelja sa ovog dela nasipa. Jedinice 8. brigade su nastavile sa napadima i 22. novembra kada su 1. i 4. bataljon uspeli da ovladaju celim nasipom, a potom u daljem gonjenju neprijatelja da stignu na oko 1,5 km zapadno od nasipa. Za to vreme 2. bataljon je iz rejona Veliki Kazuk izvršio proboj neprijateljske odbrane na tom odseku, te 23. novembra zauzima Manjaroš, a u daljem gonjenju 24. novembra izbija na 300 m pred s. Kneževi Vinogradi, gde uspostavlja vezu sa delovima 7. brigade koji su nastupali od Zmajevca. Dvadeset petog novembra jedinice 8. brigade se, prema naredenju štaba divizije, izvlače iz borbe radi prebaciva-

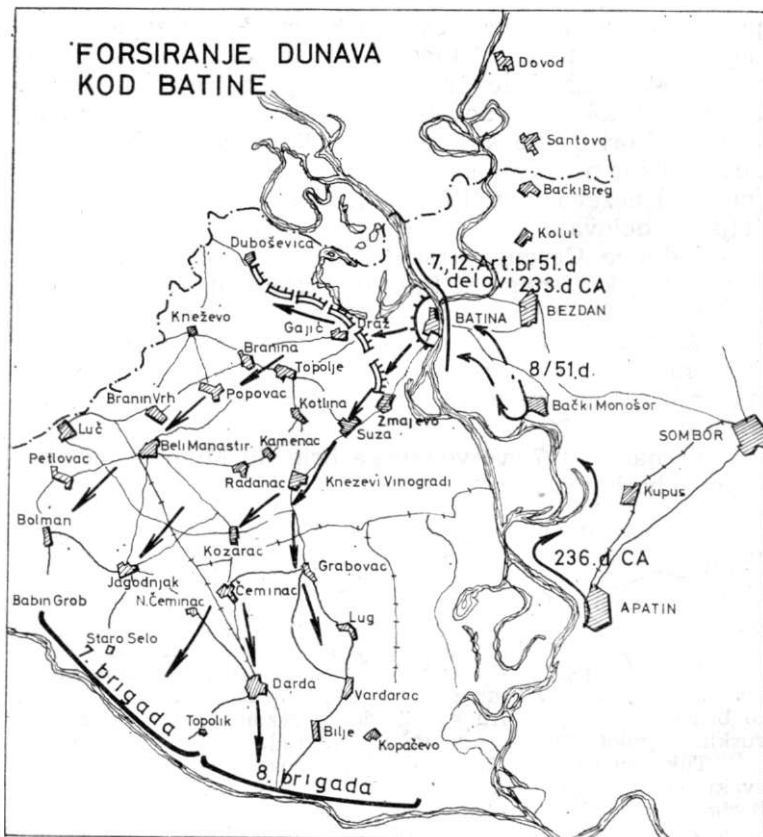
nja na položaje između s. Lug i s. Vardarac. U borbama od 22. do 24. novembra 8. brigada je imala 15 poginulih i 52 ranjenih boraca.

Kako je i dalje napredovanje sovjetskih jedinica teklo sporo i pored uvođenja u borbu svežih snaga, to je (kako pišu sovjetski autori general-pukovnik Šarohin i pukovnik V. Petruhin) Vojni savet 57. armije naredio komandantima korpusa da 21. novembra uvedu u boj druge ešelone korpusa i da produže izvršenje postavljenog zadatka, s tim što će komandna mesta korpusa približiti jedinicama, organizovati sadejstvo i privući prateću artiljeriju. Napad će se izvoditi uz podršku armijske artiljerijske grupe. Izvršavajući ovo naređenje i uvodeći u boj sveže snage, sovjetske jedinice 21. novembra ujutro izvode napad i do 23. novembra ovladavaju linijom s. Duboševac — s. Branjina — s. Kneževi Vinogradi (koje su zauzele jedinice 7. brigade) — Brestovac — parobrodsko stanica, spojivši na taj način Batinski i Apatinski mostobran u jedan.

OSLOBODENJE BARANJE

Osma brigada je izbila do pred Kneževe Vinograde, a 7. brigada se pripremala za odlučni napad na s. Zmajevac. Taj napad je usledio 22. novembra u 20.00 časova, a izvršili su ga 1. bataljon 7. brigade i jedan puk Crvene armije. I pored ogorčenog neprijateljskog otpora selo je zauzeto posle jednočasovne borbe a zatim je 1. bataljon nastavio sa nastupanjem i izbio na Ratište. U borbi za Zmajevac 7. brigada je pretrpela gubitke od 18 poginulih i 52 ranjena borca. Prebrojano je 25 ubijenih neprijateljskih vojnika. Produžavajući sa nastupanjem 7. brigada je 23. novembra oko 18.00 časova izvršila napad na s. Suza i ubrzo ga zauzela, a zatim napredovala do k. 109 prema Kneževim Vinogradima. Toga dana brigada je imala gubitke od 7 poginulih i 18 ranjenih boraca. Sutradan, 24. novembra, 7. brigada nastavlja sa nastupanjem i u toku dana izbija do pred Kneževe Vinograde gde uspostavlja vezu sa delovima 8. brigade. Narednog dana, 25. novembra, 7. brigada napada Kneževe Vinograde i zauzima ih, ali neprijatelj izvodi energičan protivnapad i

primorava je na povlačenje. U isto vreme 4. bataljon 7. brigade zajedno sa jedinicama Crvene armije zauzima s. Kotlinu, s. Kamenar i s. Karanac. Oko 10.00 časova 26. novembra 7. brigada ponovo napada selo Kneževi Vinogradi i posle snažnog otpora neprijateljskih svežih snaga zauzima ga, ali neprijatelj ponovo izvodi protivnapad i potiskuje brigadu iz sela. U ponovnom napadu koji je iz-

veden u 4.00 sata ujutro 27. novembra 7. brigada konačno uspeva da zauzme s. Kneževi Vinogradi, a potom preduzima gonjenje neprijatelja.

Istoga dana 8. brigada sa 2. bataljonom posle teških borbi zauzima s. Lug, sa 5. bataljonom skoro bez borbe zauzima s. Vardarac, a sa 4. bataljonom s. Grabovac. Ovoga dana u Zmajevac stiže i 12. brigada. Nakon zauzimanja rejona s. Grabovac, s. Lug, s. Vardarac 8. brigada 28. novembra nastavlja gonjenje neprijatelja prema Dardi i u prvi sumrak ulazi u ovo mesto bez borbe. Istoga dana 7. brigada goni neprijatelja prema s. Kozarac. Za poslednja tri dana jedinice 7. i 8. brigade su zaplenile od neprijatelja 2 tenka, 8 topova, 80 pušaka i drugog ratnog materijala i zarobile 18 neprijateljskih vojnika. Sedma brigada u toku 29. novembra čisti od ostataka neprijatelja teritoriju oko s. Jagodnjak, 8. brigada izbija na r. Dravu i blokira Osijek, a 12. brigada se prikuplja u rejonu s. Kneževo radi čišćenja terena od zaostalih neprijateljskih delova.

Jedinice Crvene armije nakon savladavanja otpora neprijateljskih snaga u Baranji orijentišu se prema Pečuju koga 29. novembra i zauzimaju. U međuvremenu sovjetska 4. gardijska armija noću uoči 25. novembra sa jednom divizijom forsira Dunav južno od Mohača i 26. novembra zauzima ovaj grad i spaja se sa snagama 57. armije.

Komandant 7. vojvođanske brigade Milan Ješić Ibra o ovim borbama piše³³.

Najzad 14. novembra, biće oko podne, našli smo se u Batini... Štuke lete iznad nas, sa tavanice kuće, u kojoj se nalazi štab brigade, malter otpada, ne vidim skicu, pravi pakao. Tada u Batini nije bilo ni jedne čitave kuće. Sve porušeno, razvaljeno, izbušeno... Ne čujemo ni pticu, ni petla, nigde civila, samo vojnici na sve strane. Ne razlikujem naše borce od crvenoarmejaca, izmicali kape i šinjele... U rovovima zajedno Rusi i partizani, sadejstvo i saradnja ostvareni u punoj meri. Ne znam više ni koja je to brigada, ni vojska Ali sve ih dobro razumem. Čujem glasove ruskih vojnika: 'Ovo je kao na Staljingradu...'

Tukh su se borci 7. brigade i crvenoarmejci za svaku kuću, svaki pedalj zemlje u Batini. Ah, dve bitke su iznad ostalih. To su borbe za tzv. piramidu (kotu 169) i željezničku stanicu u Batini. Naši borci i crvenoarmejci na položajima oko 'piramide', ili 'krvave kote' (kako su je tih dana nazvali) dobili su za protivnika novu nemačku diviziju.

³³ Dnevnik, Novi Sad, četvrtak 13. novembar 1969. godine, str. 11.

A kota 169 predstavljala je ključ, ona je značila pobjedu, ili poraz. Dominirala je batinskim položajima i ko je nju držao u rukama imao je pobjedu. Tokom cele batinske operacije bitke oko kote 169 bile su najkrvavije.

U ranu zoru 15. novembra došlo je do odlučujuće bitke za ,krvavu kotu'. U borbi prsa u prsa sa velikim nemačkim snagama 2. bataljon 7. brigade i delovi 233. sovjetske divizije i 214. puk 73. staljingradske divizije najzad su uspeli konačno da ovladaju ,krvavom kotom'. Četiri časa smenjivali su se juriši i kontrana-padi za ,piramidu', protivnici su se gotovo gušali i najzad oko 8 sati pobjednici su bili poznati.

Te noći 2. bataljon je izgubio 13 boraca i rukovodilaca i imao 60 ranjenih. Komandant 2. bataljona Dura Ramas, iako teško ranjen prilikom pokušaja da likvidira posluhu jednog nemačkog ,šarca' ostao je sa svojim borcima do kraja na ,krvavoj koti'.

Prilikom borbi 14. novembra kod kote 169 istakao se vodnik 1. čete 2. bataljona drug Todor Popić, koji je posle pogibije komandira preuzeo komandu četom, zatim borac 1. čete 2. bataljona drug Dimitrije Veselinović i delegat voda Radovan Jakob. Petnaestog novembra prilikom juriša na kotu 169 istakli su se ličnom hrabrošću: komandant 2. bataljona poručnik drug Đuro Ramas, zamenik političkog komesara 2. bataljona drug Pera Vezilić, borci 2. čete 2. bataljona Stevan Hodorović, Rade Belić, Vitomir Rojić i Bora Kovi-ljac, borac 3. čete 2. bataljona Luka Josipović, borci 4. čete 2. bataljona Đorđe Borota i Petar Opreški i politički komesar 4. čete 2. bataljona Olga Banović..."

Komandant 8. vojvođanske brigade Milan Korica Kovač iznosi o toj borbi svoja sećanja:³⁴

Preko Dunava prvi se prebacio 4. bataljon i uspeo da ovlada raskrsnicom uskotračne željezničke pruge i nasipa uprkos grčevitoj odbrani Namaca.

Apatinski mostobran koji su stvorili Rusi nalazio se u kritičnom stanju kada je naša brigada stupila u borbu. Nemci su uspeli skoro da preseku mostobran. Rusi su u svojim rukama držali još samo parobrodsku stanicu Kazuka. I naša pomoć je stigla u poslednjem trenutku. Četvrti bataljon se našao na najosetljivijem i najkritičnijem delu mostobrana... Uslovi pod kojim smo morali da napadamo neprijatelja na nasipu bili su vrlo teški. Trebalo se kretati po vodi, koja je borcima dostizala gotovo do pojasa, savladavati glib i blato. U tim ritovima nije bilo ni jedne stope suve zemlje...

Dvadesetog novembra ujutro prešao je Dunav i naš 1. bataljon. Odmah za njim na mostobranu se našao i 2. bataljon. Uprkos tome što je neprijatelj bio utvrđen na nasipu, pored ostalog na svakih pet mitraljeza imao je top, naši borci su uspeli da mu

³⁴ Dnevnik, Novi Sad, petak 14. novembra 1969. godine, strana 9.

pridu u neposrednu blizinu. Naše i njihove položaje često je razdvajao samo kanal širok 10—15 metara.

A taj duboki kanal pun vode, bio je nepremostiva prepreka za naše juriše. Dva dana su borci jurišali na nasip iz stroja smo izgubili 150 ljudi, ali uzalud. Najzad 21. novembra, prosto gušajući se sa neprijateljem, uspeh smo da ovladamo delom nasipa. Rusi koriste ovu brešu i štab 236. divizije ubacuje u borbu nove snage.

Ali, još uvek nam predstoje žestoke borbe, Nemci se očajnički brane. Ispred naših položaja su debeli visoki hrastovi. I upravo su nam oni pomogli da osvojimo nasip. Mnoga debela porušile su artiljerijske granate i položile ih na duboki kanal. Na taj način artiljerija nam je 'postavila' brvna, preko kojih su borci upali u nemačke položaje ...

Dvadeset drugog novembra, posle snažne artiljerijske vatre topova i kačuša, borci 8. brigade kreću iu odlučni juriš. Preskaču preko brvana, kao da za njima nije bilo šest dana i šest noći borbi. I neprijatelj odstupa ...

U ovim šestodnevnim borbama, prsa u prsa, borci 8. brigade oteli su od neprijatelja šest kilometara nasipa i odbacili ga sa Dunava prema Kneževim Vinogradima.

Komandant 74. sovjetske divizije pukovnik Sičev se zahvalio borcima 8. brigade za proboj utvrđenog neprijateljskog nasipa kod Kazuke i kazao: 'tamo, na okuci reke, i pored jake artiljerijske podrške, nisu uspele da prođu ruske jedinice, probili su se ovi golobradi mladići gazeći vodu do guše.'

Tom prilikom pukovnik Sičev je na očigled starešina i vojnika skinuo svoj orden za hrabrost i prikačio ga na grudi mitraljescu 8. brigade zvanom Letrika. Letrika je svojim mitraljezom stvorio pometnju kod neprijatelja i ostao na nasipu kada su se sa njega svi povukli..."

Tako se 29. novembra završila batinska operacija koja je počela forsiranjem Dunava kod Batine i Apatina, a završila se uništenjem neprijateljskih snaga u međurečju Dunava i Drave izbijanjem na r. Dravu i konačnim oslobođenjem Baranje.

U ovim teškim borbama koje su vodile jedinice 12. 7. i 8. vojvođanske brigade 51. divizija pretrpljeni su teški gubici. Prema podacima koji se nalaze u divizijskom operativnom dnevniku, 51. divizija je pretrpela ukupne gubitke od 271 poginulih, 850 ranjenih i 207 nestalih boraca (od kojih se veći broj podavio prilikom prelaska Dunava). Ovi podaci se uglavnom slažu i sa podacima koje daju operativni dnevnik brigade. Tako je za 12. brigadu zabeleženo da je imala 121 poginulih, 289 ranjenih i 203 nestalih boraca; 7. brigada 93 poginulih, 371 ranjenih i 4 nestala borca; 8. brigada 58 poginulih i 163 ranjenih bo-

raca. Kada se navedeni podaci uporede, razlika je sasvim mala. Koliki su neprijateljski gubici teško je tačno reći, jer o tome u oskudnoj neprijateljskoj ratnoj dokumentaciji nema podataka. Prema podacima iz naših dokumenata neprijatelj je imao oko 2.500 vojnika izbačenih iz stroja, od kojih 150 zarobljenih. Zaplenjena su 3 tenka, 10 topova, 3 teška minobacača, 13 raznih mitraljeza, 150 pušaka, jedno slagalište municije i dr. Uništena su 2 tenka i 1 oštećen, uništena 3 kamiona, 25 raznih mitraljeza i dr.³⁵

*

Jedinice 75. sovjetskog streljačkog korpusa 57. armije i 51. divizije NOV potpuno su izvršile postavljeni zadatak. One su uspešno forsirale Dunav, razbile i delimično uništile nemačke, mađarske i kvislinške snage koje su se nalazile u odbrani na teritoriji Baranje. Oslobođenjem Baranje i izbijanje snaga NOV Jugoslavije na Dravu ozbiljno su bili ugroženi bokovi i pozadina nemačkih snaga na sremskom frontu.

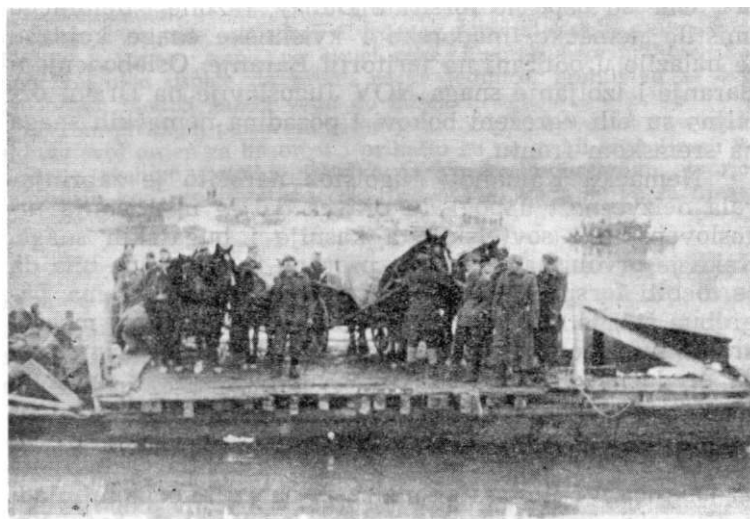
Nemačku Komandu Jugoistok naročito je zabrinjavala neizvesnost u pogledu pravca daljeg nastupanja jugoslovenskih i sovjetskih, a kasnije i bugarskih snaga. Kako je prvobitna i osnovna procena te Komande bila da će to biti forsiranje Drave i dalje nastupanje prema Zagrebu, što je kasnije obrazovanje Virovitičkog mostobrana tu procenu potkrepilo, to je ona bila primorana da preduzme sve mere za odbranu Drave i da upotrebi čitav 91. armijski korpus, a kasnije na Virovitičkom mostobranu i skoro sve svoje operativne rezerve.

S obzirom na to da je 51. divizija bila sastavljena od jedinica u čijim sastavima su se nalazili većinom mladi borci, neiskusni i nedovoljno uvežbani, oni su u batinskoj

³⁵ Arhiv VII, k. 1395, reg. br. 2-¹/₂, 5-¹/₂, 7-¹/₂, 1-4; k. 295, 5/1; k. 213, 14-6; k. 1401, reg. br. 3-¹/₁, 12-1, 13-1, 14-1, 15-i, 17-1, 18-1, i 19-1; k. 213, 16-16; k. 213, 7-6; k. 295, 3-94/1; k. 1399A, 48-1, 46-1, 49-1 i 50-1.

Zbrnik, tom 1, k. 10, dok. br. 171, 18, 26, 27, 43, 61, 80, 82, 83. Rockov-Smole: Forsiranje velikih reka, Vojno delo, 1952, str. 151-162.

operaciji izdržali ogromne fizičke i psihičke napore i iskušenja, jer su se odjednom i prvi put našli u danonoćnim teškim i bespoštednim borbama sa neprijateljem koji je imao veliko iskustvo. I za ono malo starijih boraca d rukovodilaca, koji su došli sa iskustvom stečenim u partizanskim borbama, Batina je bila prekretnica u načinu ratovanja, odnosno prelazak sa partizanskog na frontalno ratovanje i to sa forsiranjem velike reke, što predstavlja najteži vid takvog ratovanja. Ako su i ti stari borci ovo novo savladivali samo uz velike napore, onda se može pretpostaviti šta je sve to značilo za onaj veći broj mladih boraca za koje je sve bilo novo — od upotrebe naoružanja, preko uzimanja zaklona, ukopavanja itd., sve do sadejstva. Neiskustvo i nedovoljna uvežbanost su nadoknađeni drugim kvalitetima, kao što su: hrabrost, iz-

Prelaz jedinica 51. divizije preko Dunava decembra 1944

držljivost, krajnje požrtvovanje i, pre svega, visoki moral svih boraca i starešina. To je odlučilo da jedinice uspešno prebrode sve one teške momente u fazi odbrane užeg mostobrana, kao i da kasnije izvrše proboj neprijateljske od-

brane, bez obzira što je bila i čvrsta L uporna. Naravno da je zbog svega toga divizija imala i znatno veće gubitke, ali i jedinice Crvene armije, kojima se ne može poreći ni ogromno iskustvo iz sličnih operacija, ni izvežbanosti, ni potpuno i najnovije naoružanje, koje su stalno podržavane avijacijom, masom artiljerije i dr., imale su znatne gubitke — oko 1.500 vojnika izbačenih iz stroja. To još više potvrđuje činjenicu da su borbe za Batinski mostobran bile stvarno izuzetno teške i naporne.

Grupa boraca Vojvodana i crvenoarmejaca posle borbe na Batini novembra 1944.

Jedinice 51. divizije bile su popunjene uglavnom borcima iz Vojvodine (Srem, Bačka, Banat), i to najvećim delom dobrovoljcima. Te jedinice su u svom sastavu imale veliki broj boraca svih naroda i narodnosti koje su živele u Vojvodini. U njima se, pored Srba, kojih je bilo najviše, i Hrvata, nalazio i znatan broj Mađara (u decembru 1944. formirana je i posebna 15. vojvodanska — mađarska brigada), zatim Slovaka (za vreme batinske operacije formirana je u okviru 51. divizije i posebna 14. vojvo-

danska — slovačka brigada), Bunjevaca, Rumuna, Rusina i dr. Boreći se u sastavu 51. divizije, svi borci, raznih nacionalnosti, zajedničkom prolivenom krvlju kovali su bratstvo i jedinstvo svih naroda i narodnosti Vojvodine.

U batinskoj operaciji je u zajedničkim borbama došlo do najtešnjeg borbenog kontakta između boraca i starešina NOV Jugoslavije i Crvene armije. Tesna saradnja, pretvorena u prisno drugarstvo i bratstvo po oružju, započeto u Srbiji i Banatu, u ovoj operaciji je zajedničkom prolivenom krvlju maksimalno razvijena i učvršćena.

Za uspešno izvršenje batinske operacije 51. divizija je dobila priznanje od našeg i sovjetskog najvišeg vojnog rukovodstva. Svim učesnicima u ovoj operaciji Moskva je izrazila svoju zahvalnost proglašavajući 51. diviziju „Dunavskom“, a pobedu u toj operaciji pozdravila salvom sa 20 artiljerijskih plotuna iz 224 topa.

Ono što je svim borcima i starešinama 51. divizije bilo najdraže, jeste sledeća pohvala Vrhovnog komandanta NOV Jugoslavije, druga Tita:

„Izražavam svoju zahvalnost borcima, podoficirima, oficirima i političkim komesarima 51. divizije koji su pokazali izvanrednu hrabrost i upornost pri oslobodenju Baranje na čelu sa št. div. komandantom ppukovnikom Sretom Savićem, pol. komesarom ppukovnikom Đurom Medenicom i zam. komandanta Đurom Delićem. Naročitu zahvalnost zaslužuje sedma brigada ove divizije na čelu sa komandantom majorom Milanom Ješićem .

Rame uz rame sa herojskom Crvenom armijom mladi borci Srema, Banata i Bačke borili su se nesebično za oslobodenje svoje braće zajedno sa njima oni će goniti fašističke okupatore sa drugih delova naše zemlje. Jedinstvo i požrtvovanost u borbi protiv okupatora — garancija su naše potpune pobeđe. Š. F. — S. N. Vrhovni komandant NOV i POJ Maršal Jugoslavije Josip Broz Tito.“³⁶

³⁶ Arhiv VII, k. 295, reg. br. 3—94/1.